

การพัฒนาการเมือง (political Development) การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (Political Change) และการทำให้ระบบการเมืองทันสมัย (Political Modernization) นั้น เป็นแนวความคิดหรือคติของชาวตะวันตก ซึ่งใช้อ้างถึงความจำเป็นอันรีบด่วนของชาติที่ด้อยพัฒนาในอันที่จะเร่งสร้างสรรค์ และเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองอันมีมาแต่ดั้งเดิมให้ทันสมัยขึ้น โดยถือเอาแบบแผนที่ใช้อยู่ในประเทศฝ่ายตะวันตกที่พัฒนาก้าวหน้าแล้ว เป็นตัวอย่าง ฉะนั้น จึงมีผู้กล่าววออยู่เนือง ๆ ว่า การพัฒนาการเมืองคือการที่ประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งมีระบบการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยเปลี่ยนแปลงไปเป็นประชาธิปไตย แบบตะวันตกนั่นเอง จากคำจำกัดความของการพัฒนาการเมือง มีอยู่ข้อหนึ่งที่กล่าวถึงการพัฒนาการเมือง คือ การพัฒนาการบริหารราชการ และระบกกฏหมาย¹ การแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ในปี พ.ศ. 2532 นั้นเป็นขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาระบบประชาธิปไตย ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง² การที่ประเทศไทยของเรานั้นไม่สามารถที่จะพัฒนาประชาธิปไตยไปสู่จุดหมายปลายทางได้ เพราะสาเหตุเนื่องมาจากระบบพรรคการเมืองอ่อนแอ มาก และรัฐสภาของไทยก็ไม่สามารถที่จะดำเนินงานได้ครบเทอมมัก จะมีการปฏิวัติรัฐประหาร เข้ามาแทรกซ้อนอยู่เสมอ³ จากผลงานวิจัยของ พ.ต.ต. ณรงค์ สีวาพาณิชย์ เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงในการดำรงตำแหน่งสมาชิกรัฐสภา โดยใช้ข้อมูลในการศึกษาได้จาก ส.ส. ไทยทั้งหมด ตั้งแต่ พ.ศ. 2476-2531 มีข้อมูลรวมทั้งสิ้น 1,723 คน การวิจัยได้ค้นพบว่า สภาพแวดล้อมทางการเมืองมีส่วนสำคัญในการกำหนดแบบแผนของระบบการดำรงตำแหน่ง ส.ส.

¹Lucian W. Pye, Aspects of Political Development (Boston : Little and Brown, 1966) pp 33-55.

²สัมภาษณ์นายมีชัย ฤชุพันธุ์ วันที่ 26 สิงหาคม 2534.

³สัมภาษณ์นางเป็นจิตต์ ระพีพัฒน์ วันที่ 3 มีนาคม 2534.

ในรัฐสภาไทย ในส่วนความมั่นคงและความต่อเนื่องในการดำรงตำแหน่งเท่านั้น และการวิจัยเรื่องนี้ ให้อธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาการของสถาบันนิติบัญญัติ ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความสำคัญสูงว่ามีระดับพัฒนาการทางการเมืองอยู่ในขั้นต่ำมาก⁴

การแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 นั้นมีหลักการในการเปลี่ยนแปลงแก้ไข 2 เรื่อง

1. มาตรา 75 ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา และประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา
2. มาตรา 144 ในการประชุมร่วมกันของทั้งสองสภา ให้นำข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรมาใช้โดยอนุโลม

ซึ่งในการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 นั้นได้มีการประชุมร่วมของรัฐสภาเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2532 ที่ประชุมมีมติเห็นชอบในหลักการด้วยคะแนนเสียง 392 ต่อ 1 งดออกเสียง 42 คน และที่ประชุมมีมติให้ตั้งกรรมาธิการ 45 คน พิจารณาแปรญัตติ โดยใช้ร่างของรัฐบาลเป็นหลัก การพิจารณาในวาระที่สองเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2532 ซึ่งเป็นการพิจารณาเรียงมาตรา ปรากฏว่ามีการอภิปรายในเนื้อหาของมาตรา 2 เกี่ยวกับผลบังคับใช้ว่าควรจะมีผลบังคับใช้เมื่อใด และต่อมาที่ประชุมมีมติให้ผลบังคับใช้ตั้งแต่วันเลือกตั้งทั่วไป ครั้งแรกภายหลังวันที่ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา ด้วยคะแนน 248 ต่อ 77 เสียง การพิจารณาในวาระที่สามเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2532 ปรากฏว่าที่ประชุมมีมติให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมดังกล่าวด้วยคะแนนเสียง 496 เสียง งดออกเสียง 1 เสียง เป็นอันว่าร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่มีสาระสำคัญ ต้องการให้ประธานรัฐสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา และให้ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา รวมทั้งในการประชุมร่วมของทั้งสองสภา ให้ใช้ข้อบังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎรโดยอนุโลมจะมีผลบังคับใช้เมื่อหลังการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งแรกนับแต่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

⁴ "ปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงในการดำรงตำแหน่งสมาชิกรัฐสภา" จดหมายข่าว วิทยาลัยนิพนธ์ 9 (ตุลาคม 2534): 1.

สาเหตุที่ทำให้การแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้สำเร็จผลนั้น เนื่องมาจาก

1. บรรยาภาศในทางการเมืองในปี พ.ศ. 2532 นั้น มีส่วนเอื้ออำนวยต่อการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 เป็นอย่างมากเพราะรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกเสนอแก้ไข หลายครั้งแล้วแต่ได้ถูกปฏิเสธการแก้ไขตลอดมา โดยเฉพาะการแก้ไขในประเด็นเรื่องสำคัญ เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับการลดอำนาจของวุฒิสมาชิก จะกระทำได้ยากมาก จากผลงานวิจัยของ พิสิทธิ์ จุลติลก ได้ทำการศึกษาเรื่องทัศนคติทางการเมืองของวุฒิสมาชิกสายทหารต่อพรรคการเมืองไทย จากการศึกษาเรื่อง บทบาทวุฒิสมาชิกสายทหารในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พบว่าวุฒิสมาชิกมีบทบาททางการเมืองที่มีพลังเหนือกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะวุฒิสมาชิกสายทหารมีการฉีกกำลังกันได้เหนียวแน่นมาก ในการต่อสู้เรียกร้องผลประโยชน์ของกลุ่มของตน⁵ แต่พอมานในสมัยที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 17 ของประเทศไทยนั้นนับเป็นครั้งแรกในรอบ 12 ปี ที่มีนายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง บทบาทของพรรคการเมืองเริ่มที่จะเข้มแข็งขึ้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มีการพัฒนาคุณภาพจากอดีตที่ผ่านมา เช่น ระดับการศึกษา มีผลทำให้การอภิปรายในสภาผู้แทนราษฎรเป็นระเบียบขึ้นกว่าเดิม⁶ นอกจากนั้นแล้ว จากการศึกษาของนาย ณรงค์ ไชยวงศ์ เรื่อง บทบาทสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้ร่วมรัฐบาลในสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พ.ศ. 2531 นั้น พบว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาในการเลือกตั้งปี 2531 นั้นมีการดำเนินงานทางการเมืองที่เป็นอิสระ ทั้งบทบาทของฝ่ายรัฐบาล และบทบาทของฝ่ายค้านก็ได้ดำเนินงานทางการเมืองอย่างเต็มที่ มีการเปิดอภิปรายรัฐบาล ชักพอกการบริหารงานของรัฐบาลถึง 2 วัน 2 คืน คือ การดำเนินการเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล เมื่อวันที่ 19-20 กรกฎาคม 2532⁷ ส่วนการดำเนินงานของฝ่ายบริหารนั้น รัฐบาลชุด

⁵พิสิทธิ์ จุลติลก "ทัศนคติทางการเมืองของวุฒิสมาชิกสายทหารต่อพรรคการเมืองไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529) หน้า 254-257.

⁶สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ สุนทรเวช วันที่ 7 เมษายน 2534.

⁷ณรงค์ ไชยวงศ์ "บทบาทของพรรคการเมืองที่ไม่ได้ร่วมรัฐบาล ในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531) หน้า 49-67.

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติที่ส่งเสริมประชาธิปไตยหลายฉบับ ตัวอย่าง เช่น พระราชบัญญัติประกันสังคม พระราชบัญญัติการพิมพ์ พร.42 พระราชบัญญัติปิดป่า เป็นต้น

2. พิจารณาจากสัดส่วนของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และจำนวนวุฒิสมาชิก นั้นจะพบว่าสัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นมากกว่าสัดส่วนของวุฒิสมาชิก เพราะจำนวนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวน 357 คน จำนวนของวุฒิสมาชิกมีจำนวนเพียง 267 คน เปรียบเทียบกันแล้วพบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีสัดส่วนต่อวุฒิสมาชิก 4:3 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีเสียงมากกว่าสมาชิกวุฒิสภา เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นสามารถรวมพลังกันได้ ประกอบกับมาตรา 75 เพื่อเกียรติภูมิศักดิ์ศรีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งยึดถึงหลักปรัชญาของตัวแทนประชาชนที่มาจากการเลือกตั้ง บ่อมมีความสำคัญกว่าตัวแทนของประชาชนที่มาจากการแต่งตั้ง เพราะตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้ง จากประชาชนนั้นสามารถที่จะตรวจสอบควบคุมได้ในหลายด้าน คือ ประชาชนจะตัดสินใจผลงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และเมื่อมีการเลือกตั้งใหม่ ประชาชนจะเลือกเขาเข้ามาเป็นผู้แทนหรือไม่ เลือกก็ได้ถ้าประชาชนตรวจสอบแล้วพบข้อบกพร่อง และอีกประการหนึ่ง ฝ่ายบริหารอาจยุบสภาผู้แทนราษฎรได้ ถ้าหากมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น⁸

3. พิจารณาที่มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จากหลักปรัชญาหัวใจของหลักการประชาธิปไตย อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน โดยประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ในการใช้อำนาจของรัฐ ในทัศนะของ จอห์น สจิวท มิล นั้น ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น คือผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวข้างต้น การให้ความสำคัญกับการเลือกตั้ง และผู้ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนบ่อมรู้ปัญหาของประชาชนดีกว่าผู้ที่มาจากการแต่งตั้ง เป็นเพราะผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งนั้น จะต้องเป็นผู้ที่ผ่านการยอมรับจากประชาชน มาจำนวนหนึ่ง และจะต้องมีคะแนนเสียงที่ชนะในเขตการเลือกตั้งนั้นด้วย ฉะนั้นการที่ให้ประธานรัฐสภามาจากประธานสภาผู้แทนราษฎรนั้น บ่อมที่จะรู้และเข้าใจปัญหาของประชาชนที่ตนเองต้องสัมผัส และผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นอย่างน้อย ๆ จะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ที่เลือกตนเองเข้ามาถ้ายังมี

⁸วีรศักดิ์ กิตติวรนันท์ (คณะ) บรรณาธิการ แลไปข้างหน้าประชาธิปไตย

ความหวังจะมีในอนาคตทางการเมืองในวันข้างหน้าอีก นอกจากนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่มาจากการเลือกตั้งนั้น บ่อยที่จะมีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ มากกว่าผู้ที่มาจากการแต่งตั้ง ตัวอย่างเช่น ในอดีตที่ผ่านมา นั้น พบว่า สมาชิกสภาที่มาจากการแต่งตั้ง ในกรณีของสภาว่าง รัฐธรรมนูญ และสภานิติบัญญัติแห่งชาติสมัย จอมพลสฤษดิ์ ชนะรัตน์ และจอมพลถนอม กิตติขจร นั้นการเสนอร่างกฎหมายโดยสมาชิกสภาดังกล่าวมีจำนวนน้อยมาก โดยในปี พ.ศ. 2508 มีเพียง 1 ฉบับ ในปี พ.ศ. 2510 มีอีก 1 ฉบับ และในสภานิติบัญญัติแห่งชาติสมัยรัฐบาล จอมพลถนอมนั้นไม่มีเลย ส่วนสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดที่ 2 ที่เลือกจากสมาชิกสภาแห่งชาติ สมัย รัฐบาลนายสัญญา ชรรณศักดิ์ มีจำนวนร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาเป็นจำนวนถึง 129 ฉบับ โดยได้รับอนุมัติให้เป็นกฎหมายถึง 38 ฉบับ ตกไป 82 ฉบับ และสมาชิกขอถอนไป 9 ฉบับ⁹ เมื่อเปรียบเทียบกับสมาชิกสภาจากการเลือกตั้ง ปรากฏว่า สมาชิกสภาที่มีความสนใจ ในการเสนอร่างกฎหมายมากกว่าสภาที่มาจากการแต่งตั้ง และในบางสมัยจำนวนร่างกฎหมาย ที่สมาชิกสภาผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งเสนอ มีจำนวนมากกว่าที่รัฐบาลเสนอเสียอีก คือเช่น ในปี พ.ศ. 2512 สมาชิกสภาเสนอร่างพระราชบัญญัติถึง 51 ฉบับ ขณะที่รัฐบาลเสนอ 23 ฉบับ และในปี พ.ศ. 2514 สมาชิกสภาเสนอร่างพระราชบัญญัติถึง 97 ฉบับ มากกว่าของ รัฐบาลถึง 56 ฉบับ แต่ปรากฏว่า รัฐบาลได้ผ่านร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาเพียง 1 ฉบับ ในแต่ละสมัยเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่การเมืองไทยมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 คือ ในช่วง พ.ศ. 2518-2519 สมาชิกสภาผู้แทน เสนอร่างกฎหมายเข้าสู่สภามากกว่าฝ่ายรัฐบาล และจำนวนร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิก สภาได้รับอนุมัติมีจำนวนมากกว่าฝ่ายบริหารเสียอีก¹⁰

จะเห็นได้ว่า ในสมัยที่สภาจากการเลือกตั้ง และสภาการเมืองมีลักษณะเปิด คือ ฝ่ายทหารมิได้ควบคุมฝ่ายสภาอย่างเข้มงวดแล้ว สภาที่มาจากการเลือกตั้งมีความสนใจ ในการเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมากกว่าสมาชิกสภาที่มาจากการแต่งตั้ง (ยกเว้นสภานิติบัญญัติ แห่งชาติสมัยรัฐบาลนายสัญญา ชรรณศักดิ์) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติปรากฏว่าสมาชิกสภา-

⁹ สุจิต บุญบงการ บทบาทของสภานิติบัญญัติ (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยา การพิมพ์, 2526), หน้า 44-45.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 46-64.

ผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งต้องเผชิญข้อจำกัดอยู่ไม่น้อยทีเดียว ในการผลักดันให้ร่างกฎหมายของตนได้รับการอนุมัติ อาทิ การหาเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาด้วยกันเอง และในบางกรณีร่างกฎหมายดังกล่าวบางฉบับ อาจถูกรัฐบาลขอรับไปพิจารณาก่อนรับหลักการทำให้ต้องเสียเวลา รวมทั้งร่างกฎหมายดังกล่าวอาจไม่ผ่านในขั้นการพิจารณาของวุฒิสภาก็ได้

การลดอำนาจวุฒิสภานั้น เป็นขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาระบบประชาธิปไตย บทพิสูจน์ที่ชัดเจน หลังจากสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้บีบอำนาจรัฐโดยการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534¹¹ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ 280 คน¹² และร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ย้อนรอยอดีตอีก เพราะร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้เพิ่มจำนวนวุฒิสมาชิกขึ้น และได้เพิ่มอำนาจวุฒิสภามากมาย การแต่งตั้งข้าราชการประจำ เป็นรัฐมนตรี และยังกำหนดให้ รสช. เป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาด้วย มีการใช้อำนาจทหารเข้าควบคุมข้าราชการประจำที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้ง¹³ ซึ่งก็เป็นความพยายามที่บรรดานักการเมือง นิสิตนักศึกษา และบรรดาผู้รักประชาธิปไตย พยายามที่จะเรียกร้องให้มีการปรับแก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 ในเรื่องต่าง ๆ เช่น ลดจำนวนและบทบาทของวุฒิสมาชิกลงไป และให้ความสำคัญกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากขึ้น นอกจากนั้นแล้ว กฎหมายรัฐธรรมนูญควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิ มีผลประโยชน์ในสิ่งที่เป็นของส่วนร่วม เช่น ทรัพยากรธรรมชาติสภาพแวดล้อมที่ดี หรือสภาพศีลธรรมที่ดี เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมด้วยตนเอง เพื่อตรวจสอบอำนาจวินิจฉัยของฝ่ายบริหาร และพัฒนาอำนาจตุลาการให้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ซึ่งในอดีตที่ผ่านมากระทั่งถึงปัจจุบันมักจะเกิดปรากฏการณ์ในลักษณะเมื่อกลุ่มชาจัดเหลืออำนาจก็จะเข่นฆ่ากลุ่มซ้าย เมื่อกลุ่มซ้ายเหลืออำนาจก็จะเข่นฆ่ากลุ่มขวา เมื่อมองโลกด้วยสายตานักปฏิบัติแล้ว หากเราจะร่างรัฐธรรมนูญให้มีโอกาสยั่งยืนก็จะต้องยอมรับพลังอำนาจต่าง ๆ หรือโครงสร้างของพลังอำนาจในสังคมเสียก่อน ไม่พึงคิดใน

11 "บีบอำนาจ" สยามรัฐ 41 (24 กุมภาพันธ์ 2534) : 1.

12 "เปิดโคม 280 ส.ส. สภาร่างรัฐธรรมนูญ" มติชนสุดสัปดาห์ 11 (17 มีนาคม 2534) : 10-11.

13 วิจารณ์ บุญมี "การพัฒนาการเมืองไทยแบบสมดุล" มติชนสุดสัปดาห์ 11 (27 กันยายน 2534) : 11-13.

เชิงอุดมคติจนเกินไป รัฐธรรมนูญที่อยู่บนพื้นฐานของอุดมคติโดยขาดฐานพลังอำนาจรองรับจะดำรงอยู่ได้ไม่ไม่นาน แต่ถ้าหากโครงสร้างของอำนาจในรัฐธรรมนูญสะท้อนภาพของโครงสร้างของพลังในสังคมที่แท้จริง โอกาสที่รัฐธรรมนูญนั้นจะดำรงอยู่จะมีมาก นักปฏิรูปควรมองระยะยาว ควรปล่อยให้กาลเวลาและเหตุการณ์วิวัฒนาการต่อไป รัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นมาก็เปรียบเสมือนสิ่งที่มีชีวิตที่ต้องเจริญเติบโตจากฐานที่มั่นคง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 นั้น มีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อที่จะพัฒนาระบบการปกครองระบบประชาธิปไตยของประเทศไทย

1. ควรพัฒนาสถาบันรัฐสภา ซึ่งเป็นสถาบันหลักของไทยให้มีมาตรฐาน ให้เป็นที่ยอมรับทางการเมือง โดยยอมรับหลักการระบอบประชาธิปไตยที่กล่าวว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย หรือเลือกผู้นำของตนเองโดยอิสระ

2. บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ทุกมาตราเห็นควรมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้สอดคล้องกับความต้องการหรือเจตนารมณ์ของประชาชนได้ ไม่มีบทบัญญัติใดที่จะแก้ไขไม่ได้ เพราะผู้บัญญัตินั้น คือ มนุษย์ย่อมเขียนกฎหมายขึ้นตามเงื่อนไขของสภาพการณ์ที่จะแก้ไข ทางสังคมในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้น ควรมีสิทธิที่จะตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัตินั้นได้

3. การบริหารงานของรัฐบาลของพรรคการเมืองของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ต้องเป็นไปอย่างเปิดเผยมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เปิดโอกาสให้สื่อมวลชน นักศึกษาประชาชนทั่วไป มีโอกาสสันทราบอย่างกว้างขวางซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะขจัดปัญหาต่าง ๆ เช่น ทางทุจริตคอร์รัปชัน หรือการบริหารงานแบบพวกพ้องระบบ "อุปถัมภ์" ให้หมดสิ้นไป

4. กองทัพควรมุ่งเน้นพัฒนาความเป็นวิชาชีพ (Professional) ต้องสละอำนาจและเลิกการครอบงำทางการเมือง ซึ่งการแก้ไขเกมการเมืองในข้อนี้ ผู้แก้ไขอย่างแท้จริงคือการระดมพลังมวลชนให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง มากที่สุด เพราะพลังมวลชนนั้นจะเป็นแกนนำในการต่อสู้เรียกร้องผลักดันกองทัพออกจากการครอบงำทางการเมือง เพราะไม่มีระบบการปกครองใดที่จะสวนทางกับความเป็นจริง และสังจธรรมในสังคมไปได้

5. พรรคการเมืองของไทยควรมีการพัฒนาให้เป็นพรรคการเมืองตามความหมายของพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตยในระบบสากล กล่าวคือ พยายามแสวงหาความสนับสนุนจากประชาชนให้ได้มากที่สุด โดยการขยายสาขาพรรคการเมืองออกไป เพื่อเป็นการฝึกอบรมผู้นำทางการเมืองของชาติ และสรรหาฝึกอบรมคนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในทางการเมือง และพรรคการเมืองต้องสร้างผู้นำทางการเมืองของพรรคการเมืองขึ้นมาเอง มิใช่ให้นำเอา นายทุนหรือผู้ที่เกษียณอายุราชการ เข้ามาเป็นหัวหน้าพรรคการเมือง หรือปล่อยให้ผู้นำทางการเมืองทหารเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมือง เพื่อทำให้ผู้นำทางการเมืองที่มาจากพรรคการเมืองเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองว่า ควรประพฤติปฏิบัติเช่นไร ในเรื่องใด นอกจากนั้นแล้ว พรรคการเมืองควรที่จะปรับปรุงให้เป็นพรรคที่มีอุดมการณ์ มิใช่คำนึงถึงแต่เพียงผลประโยชน์ของพรรคมากกว่าอุดมการณ์ เพราะพรรคการเมืองที่พบเห็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นพรรคการเมืองที่เห็นแก่ผลประโยชน์สำคัญกว่าอุดมการณ์ทางการเมือง เช่น สมาชิก พรรคการเมืองบางพรรค ขอมเสียดูมการณ์ เล่นการเมืองแบบไร้กติกา เพียงเพื่อที่จะให้ได้เป็นรัฐบาล เป็นต้น

6. ระบบการเลือกตั้งควรเป็นไปโดยสุจริตและยุติธรรม ควรมีระบบการควบคุมการเลือกตั้งไม่ให้มีการใช้เงินซื้อเสียง ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักผล ถึงการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซื้อเสียงเข้ามาเป็นผู้แทนราษฎรได้นั้น จะมีผลเสียอย่างไรในอนาคตต่อระบบการเมืองของไทย กระทรวงมหาดไทยควรมีโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.) ให้ทั่วถึงทุกตำบลในประเทศไทย ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาในการคัดเลือกคนที่จะมาเป็นผู้แทนของคน และเป็นผู้ที่เข้ามาแก้ไขปัญหาและออกกฎหมายในการปกครองประเทศ และควบคุมฝ่ายบริหารในการบริหารประเทศด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย